

ΗΡΟΔΟΤΟΣ Ο ΠΑΤΗΡ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

(Συνέχεια ἴδε προηγούμενον ἀριθμὸν).

Ὁρμηθεὶς ἐκ Βυζαντίου, ἐπεδεδέθη πρῶτον πάσας τὰς πόλεις, τὰς κειμένας ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄχθων τοῦ Ἑλλησπόντου¹, τῆς Προποντιδος² καὶ καὶ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου³. Εἶτα ἐκπλεύσας τὸ στόμιον τοῦ Θρακικοῦ τούτου Βοσπόρου, ἐτραπῆ πρὸς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου καὶ ἀφίκετο πρῶτον εἰς Ἀπολωνίαν⁴, τὴν μεσημβρινωτάτην ἀποικίαν τῶν Μιλησίων κατὰ τὰ παράλια ταῦτα. Ἐντεῦθεν πλεύσας βορειότερον ἐπεδεδέθη τὴν Μεσημβρίαν⁵ οὕσαν ὡσαύτως ἀποικίαν τῶν Μιλησίων, καὶ τὴν Ἰστρίαν⁶ κειμένην παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς. Παραγενόμενος δὲ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου, ὃν ὀνομάζει μέγιστον ἐξ ὄλων, οὗς γινώσκει, καὶ πολυῦδροτατον, ἀνέπλευσεν αὐτὸν πρὸς τὰς πηγὰς κατὰ τὸ ἦμισυ λαβὼν ἅμα κατὰ τὸν ἀνάπλουν τοῦτον ἀφορμὴν νὰ ὀμιλήσῃ περὶ πέντε παραποτάμων, ἐμβαλλόντων εἰς τὸν Ἰστρον, οὗς καὶ προσδιορίζει κατ' ὄνομα τε καὶ διεύθυνσιν ὁ⁷. Ἀπὸ τοῦ Ἰστρου τραπείη πρὸς τὰ βόρεια τε καὶ ἀνατολικά, εἰσῆλθεν εἰς τὴν χώραν τῶν Σκυθῶν⁸, ἐνθα ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ ὄρια τῆς χώρας ταύτης, τοὺς μύθους, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ πολυπληθοῦς τούτου καὶ παραδόξου λαοῦ, ὃν οἱ Ἕλληνες μᾶλλον κατ' ὄνομα ἢ ἐκ πείρας μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐγίνωσκον. Αὐτὸς δὲ ἦτο ὁ κυριώτερος λόγος, δι' ὃν ὁ ἱστορικός εἶχεν ἀποδημῆσαι εἰς Πόντον. Δυστυχῶς ὁμως καὶ ἐνταῦθα δὲν εἶναι δυνατόν ἀκριβῶς νὰ ὀρισηθῇ ὅποσα ἐκ τῶν περὶ Σκυθίας ἀφηγουμένων αὐτὸς ἐπεδεδέθη καὶ εἶδε καὶ ὅποσα πάλιν ἐκ πληροφοριῶν μόνον ἔμαθε περὶ τοῦ λαοῦ τούτου. Οἱ κατὰ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου καὶ διὰ οἱ περὶ τὰς ἐκβολὰς τῶν εἰς τὸν Πόντον τοῦτον ἐνδιδόντων ποταμῶν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἦδη ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες ἔμποροι, οἵτινες, ἔνεκα τῆς ἐμπορικῆς ἐπιμιξίας μετὰ τῶν ἀνὰ τὰς στέππας ἐξηπλωμένων ἐκείνων λαῶν, πολλάκις ἠδυνήθησαν νὰ διεισδύσωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας ταύτης, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ εἰς τὰς παραλίους πόλεις διαρκῶς παραμένοντες ἰθαγενεῖς Σκύθαι, ὧν ἐξαιρεῖ ὁ Ἡρόδοτος τὴν προθυμίαν εἰς τὸ διδόναι τοῖς βουλομένοις πᾶσαν περὶ τῆς χώρας αὐτῶν πληροφορίαν⁹, φαίνεται ὅτι οὐχὶ μικρὸν διευκόλυναν τὸν ἱστορικὸν εἰς περισυλλογὴν πάσης εἰδήσεως, ἀναγο-

μένως εἰς ἀπώτατα τῆς χώρας αὐτῶν σημεῖα, ἅτινα δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἐπισκεφθῇ οὗτος. Καὶ ὅμως δὲν περιωρίσθη ὁ Ἡρόδοτος εἰς μόνως ἀποκλειστικῶς τὰς ἐμμέσους ταύτας πληροφορίας, ἀλλ' ἐπεδεδέθη ὁ ἴδιος τὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τύρα¹ καὶ Βορυσθέηνους κειμένην χώραν, ἀναπλεύσας καὶ τοὺς ποταμοὺς τούτους εἰς ἀπόστασιν ἡμερῶν τινῶν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν των². Φαίνεται δὲ ἐπὶ πολὺ ἐνδιατρίψας καὶ ἐν τῇ ἀκμαιοτάτῃ ἀποικίᾳ τῶν Μιλησίων, τῇ Ὀλβίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἰπτανίου ποταμοῦ παρὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ εἰς τὸν Βορυσθέηνον³. Ἐντεῦθεν ἐξηκολούθησε πορευόμενος πρὸς ἀνατολὰς κατὰ μῆκος τῶν παραλίων τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου μέχρι τοῦ Κιμερίου Βοσπόρου, ἴσως δὲ καὶ μέχρι τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τῆς νῦν Ἀζοφικῆς θαλάσσης καὶ μητρὸς τοῦ Πόντου, καθ' Ἡρόδοτον⁴, καλουμένης. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου διέτριψεν ὁ Ἡρόδοτος περὶ τὸν Φάσιν ποταμὸν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κόλχων, οὗς ὑπολαμβάνει ὄντας ἀπογόνους τῶν Αἰγυπτίων⁵. Εἰς δὲ τὰ μεσημβρινὰ παράλια παρέμεινε παρὰ τοῖς Μάκρωσιν⁶, εἶτα ἐν Θεμισκύρᾳ, πόλει παρὰ τὴν Θερωδόντα ποταμὸν⁷, παρὰ τοῖς Συρίοις τοῖς οἰκοῦσι μεταξὺ Θερωδόντος καὶ Παρθενίου⁸ ποταμοῦ, καὶ τέλος παρὰ τοῖς Βιθυνοῖς.

Ἐκτὸς δὲ τῶν μέχρι τοῦδε ἐξαριθμηθειῶν χωρῶν, ἃς ἐπεδεδέθη, γινώσκει ὡσαύτως ὁ Ἡρόδοτος καὶ πάσας τὰς ἑλλν. νήσους, ἀπὸ τῆς Κύπρου μέχρι Ζακύνθου, καὶ ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἰδίως ἑλλν. χερσονήσου οὐδεμία ὑπάρχει χώρα, οὐδεμία ἐπίσημος ὀπωδῆποτε πόλις, τὴν ὅποιαν νὰ μὴ ἐπεδεδέθη κατὰ τὰς ὁδοπορίας αὐτοῦ καὶ τοὺς πλοῦς. Ἐναργῆ ὁμοίως γινώσκων ἔχει καὶ περὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ τῶν οἰκούντων αὐτὴν βαρβάρων, ἀπὸ Θεσσαλίας καὶ Ἡπειροῦ μέχρι τῆς ἐστίας τῶν Μακεδόνων, τῶν οἰκίσεων τῶν Παιόνων καὶ τῆς χώρας τῶν Θρακῶν. Ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς Ἰταλίαν διαμονὴν του, μετὰ τὴν εἰς Θουρίους ἐγκατάστασιν, ἐπιμελῶς ὠφελήθη ὁ ἱστορικός, ὅπως περιέβη μὲν τὰ μεσημβρινὰ τῆς χερσονήσου ἐκείνης, ὡς καὶ τὴν νήσον Σικελίαν, εὐθύνῃ δ' ἀφ' ἑτέρου διὰ προφορικῶς ἐρεῦνης τὰς γνώσεις αὐτοῦ περὶ τῆς χώρας καὶ τῶν οἰκούντων αὐτὴν λαῶν μέχρι τῶν Ἄλπειον πρὸς βορρᾶν. Ἐκ πάντων δὲ τούτων ἐξάγεται ὅτι δικαίως πάνυ ἠδύνατό τις νὰ παρωδήσῃ ἐνταῦθα ὅτι Κλήμης ὁ Ἀλεξανδροεὺς¹⁰ ἀναφέρει, ὅτι ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ ὁ πολλὰ περιηγηθεὶς φιλόσοφος Δημόκριτος, μικρὸν τοῦ Ἡροδότου νεώτερος¹¹, ὅτι δηλαδὴ ἐξ ὄλων τῶν συγχρόνων αὐτοῦ αὐτὸς

1) Νῦν Ἀνεϊπέρου.

2) IV, 41, 51, 53, 71, 81 ἐφεξῆς.

3) Περὶ τῆς θέσεως τῆς πόλεως Ὀλβίας πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τοῦ Εὐξείνου, ἐκεῖ ὅπου ρέουσιν πλησίον ἀλλήλων οἱ ποταμοὶ Ἰπτανίος (νῦν Bug) καὶ Βορυσθέηνος (νῦν Δνεῖπερ) ὡς καὶ περὶ τῆς ἐξαιρέτου καταστάσεως τῆς πόλεως ταύτης. ἴδ. E. Curt. Gr. Geschichte: I, σ. 409.

4) IV, 86: «Ἡ Μαιῆτις τε καλεῖται καὶ μητέρα τοῦ Πόντου». Τὴν παραγωγὴν τοῦ ὀνόματος «Μαιώτιδος» ἐκ τοῦ «μαῖα» πρὸς δήλωσιν, ὅτι ἡ λίμνη αὕτη ἦτο μήτηρ τοῦ Πόντου ἴδ. Εὐσταθ. εἰς Διονύσιον Περιήγ. 143 πρὸς τὰς ἐκδόσεις Abicht καὶ Stein εἰς IV, 86. Ἐπὶ τὴν ἔννοιαν ταύτην καὶ οἱ ἐγγύριοι ἀπεκάλουν τὴν Μαιώτιδα «Temerunda», ὅπερ κατὰ Πλίνιον Hist. Nat. VI, 20 σημαίνει «μητέρα θαλάσσης». «Maeotim Temerundam vocant, quo significant matrem maris». Οὕτω καὶ ἐν κεφ. 52 καὶ ἡ λίμνη, ἐξ ἧς πηγάζει ὁ ποταμὸς Ἰπτανίος ἀναλόγως καλεῖται «μητέρα Ἰπτανίου» ὅπῃ τοῦ Ἡροδότου. — πρὸς E. Curtius: Gr. Geschichte: I, σ. 409, ὅστις ἀποδέχεται μὲν τὴν λίμνην ταύτην ὡς μητέρα τῶν ὄλων τῶν πρὸς μεσημβρίαν τετραμμένων ὑγρῶν ἐκτάσεων, ἀλλὰ παράγει τὸ ὄνομα Μαιώτις ἐκ τοῦ ὀνόματος Σκυθικῆς τινὸς φυλῆς «Maiten» καλουμένης.

5) II, 104 «φαίνονται... ἐόντες οἱ Κόλχοι Αἰγύπτιοι». ἴδ. III, 97.

6) II, 104, III, 94 VII, 78.

7) IV, 86. «Ἐς δὲ Θεμισκύρην τὴν ἐπὶ Θερωδόντι ποταμῶ».

8) II, 194. «Σύριοι δὲ οἱ περὶ Θερωδόντα καὶ Παρθένιον ποταμῶ».

9) E. Curtius: Griechische Geschichte: κτλ. II, σ. 274—275. «Nachdem er (Herod.) in ganz Hellas und namentlich auch in Sparta die Denkmäler durchforscht... bot ihm die Gründung von Thuriot zur Erweiterung seiner Weltkunde eine Gelegenheit, welcher er nicht widerstehen konnte».

10) Στρωματεῖς σ. 357.

11) Ὁ Δημόκριτος ἐγεννήθη κατὰ τινὰς μὲν τῷ 460 κατ' ἄλλους δὲ τῷ 470 π. Χ. πρὸς Ueberwegs: Grundriss der Geschichte der Philosophie: Bearbeitet von M. Heinze, I, 1886. σ. 87.

1) I, 57. «καὶ τῶν Πλακίην καὶ Σκυλάκην Πελασγῶν οἰκησάντων ἐν Ἑλλησπόντῳ». Καθ' Ἡρόδοτον ὁ Ἑλλησπόντος περιλαμβάνει πολλάκις καὶ τὴν Προποντιδα. Ἐκεῖνο δὲ κατὰ Προπώνιον Μέλ. I, 19 ἡ Πλακία καὶ ἡ Σκυλάκη ἐκείθεν τῆς Κυζίκου πρὸς ἀνατολὰς.

2) IV, 14, 85, 95, V, 122, καὶ ἄλλαχοῦ.

3) Πρὸς διείρησιν ἀπὸ τοῦ Κιμερίου Βοσπόρου.

4) Ἡτις προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (IV, 90) «ἡ ἐν Εὐξείνῳ Πόντῳ», διότι πολλοὶ ὁμώνυμοι πόλεις ὑπῆρχον πολλαχοῦ τὸ πάλαι. Νῦν καλεῖται Σωζόπολις. Ἡσύχθῃ δὲ καὶ εὐδοκίμησεν ἀπὸ τοῦ 600 π. Χ. καὶ ἐφεξῆς. ἴδ. E. Curtius: Griech. Geschichte: I, σ. 408. «An der Haimosküste suchten sich die Milesier... eine vorliegende Felsinsel aus und grundeten daselbst einen Apollontempel, um welchen seit 600 v. Chr. die Stadt Apollonia erwuchs».

5) Μεσαμβρία πρὸς Ἡρόδ. IV, 93, VI, 33. Πρὸς Grote: Gesch. Griechenlands II, σ. 335, ἐνθα ἀποδέχεται τὴν πόλιν ταύτην ὡσαν ἀποικίαν τῶν Μεγαρέων ἢ τῶν Βυζαντινῶν. «Das megarische oder byzantinische Kolonie Mesambria».

6) Καὶ ἡ Ἰστρία αὕτη ἦτο καθ' Ἡρόδοτον II, 33 ἀποικία τῶν Μιλησίων. Ἰδρῶθη δὲ περὶ τὸ 650 π. Χ. πρὸς E. Curtius: Griech. Gesch. I, σ. 408, ὅστις ὀνομάζει αὐτὴν Ἰστρον.

7) IV, 48.

8) Ὁ μέγιστος τῶν περὶ τὸν Εὐξείνῳ Πόντον οἰκούντων λαῶν ἦσαν οἱ Σκύθαι, ὡς ἀπεκάλουν αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες, ἢ κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶσσαν Skoloten ἢ Saken Περσιστί, πρὸς E. Curtius: Gr. Geschichte: I, σ. 406. Τὰ περὶ Σκυθῶν καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἀκριβῶς ἐρευνᾷ ὁ ἱστορικός ἐν τῷ Δ' βιβλίῳ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ 142 κεφαλαίου.

9) IV, 24. πρὸς 76.

περιγινήθη ότι πλείστον τοῦ κόσμου μέρος, ἐξηρσύνεν ἀποτάτας εἰδήσεις, ἐπεσκέθη πλείστους τόπους καὶ τέλος ἔλαβε πείραν καὶ ἤκουσε πλείστους εἰδήμονας πολλῶν ἀνδρας. Τὸ τοιοῦτο κατὰ μείζονα λόγον περὶ Ἡροδότου ρητέον.

Η'.

Ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου τῆς Ἡροδοτείου ἱστορίας.

Τὸν καρπὸν τῶν μακρῶν τούτων περιγνήσεων καὶ ἐρευνῶν προυτίθετο ὁ Ἡρόδοτος ἵνα μεταδώσῃ τοῖς Ἕλλησι, καταθέτων τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτοῦ ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ ἔργῳ, οὗ τὸ κύριον θέμα, περὶ ὃ διέταξε καὶ ἐξύψανεν ὡς περὶ στήμιονά τινα διάφορα ἐπεισόδια, αὐτὸς οὗτος ὁ ἱστορικὸς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔργου του ἐξαγγέλλει. Σκοπὸς δηλονότι αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐξέτασις καὶ ἀφήγησις τῶν πρώτων αἰτίων καὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἀγῶνος, οὗτινος κρισιμωτάτην πράξις εἶναι οἱ λεγόμενοι Μηδικοὶ πόλεμοι καὶ τοῦ ὁποῦοι ὁ βαθύτερος λόγος ὑπάρχει θεμελιωμένος ἐπὶ τῆς ἰδέας, ὅτι ἐκ παλαιωτάτων χρόνων ὑψίστατο διαφορὰ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ἥτοι μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Ἡ τοιαύτη τοῦ ἀντικειμένου ἀντίληψις δὲν ἦτο μὲν κατ' ἀκριβέστατον λόγον ἀληθῆς, οὐχ' ἦπτον ὁμως ἐπιστεύετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ πολλῶν καὶ μάλιστα ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν συγγραφεῶν τῶν κώσμων. Αὕτη δ' ἐπίσης ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ἐν τῷ Αἰσχυλείῳ δράματι τοῖς «Πέρσαις» καὶ αὕτη πληρέστατα ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἰδέας τῶν χρόνων ἐκείνων, καθ' οὓς ἐν τῇ ἀνεπίξει τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων δεσπόζει εἰμαρμένη τιμωρὸς καὶ δικαία. Οἱ δὲ Περσικοὶ πόλεμοι ἐθεωροῦντο ὡς τὸ ἔσχατον πέρασ διαπάλης μακρᾶς, ἥτις ἀνάγει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους καὶ ἐκ μακρῶν κατὰ πρώτων ἐξεπήγασεν ἐχθρικῶν πράξεων, οἷαι ἡ ἄρπαγὴ τῆς Ἰούς, τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἑλένης. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁμως ἀνελάμβανεν ἡ ἐχθρα αὕτη σπουδαιότερον χαρακτῆρα καὶ ἐπὶ τέλους ἐξεροῶν ὁ μέγας ἀγὼν Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Τοιαύτη εἶναι ἡ περὶ τοῦ Μηδικοῦ δράματος γνώμη τοῦ ἱστορικοῦ, ἥτις, ἐξαιρουμένου τοῦ κρατοῦντος παρ' αὐτῷ δόγματος, ὅτι ἐπὶ πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἐπενεργεῖ τὸ θεῖον, τοσοῦτον μᾶλλον ἤρσκεν αὐτῷ, ὅση παρεῖχεν εὐρὴ ἐργασίας στάδιον, καθ' ὃ ἠδύνατο νὰ συναρμολογήσῃ εἰς ἕν ὅλον τὰ διάφορα ἐκεῖνα πολλακίς ἀνομοιοειδέστατα τῆς περιουλλεγείσης ὕλης του μέρος, εἰς τὴν παράστασιν τῶν ὁποῦων οὐδεμίαν ἔσχεν ἐπιρροὴν ἡ τοιαύτη περὶ τοῦ ἀγῶνος ἐκτίμησις οὔτε ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἀληθείας, οὔτε πρὸς εὐκόλον τῶν πραγμάτων κατανοήσιν. Τὰς ἀνωτέρω ὁμως εἰρημένας μερικὰς πράξεις τοῦ μεγάλου μεταξὺ ἐλληνισμοῦ καὶ βαρβαρισμοῦ ἀγῶνος, τὰς ἀναγομένας εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους, δὲν ἐξετάζει ὁ ἱστορικὸς κατὰ βάθος, ἀλλ' ἀκροθιγῶς μόνον μνημονεύσας αὐτάς. Παρέχεται τὰ παλαιότατα ἐκεῖνα περὶ αὐτῶν μυθεύματα καὶ δὲν ἐπιμένει νὰ μάθῃ ἂν ὑπάρχῃ ἐν αὐτοῖς καὶ ὁποῦ ὑπάρχει ἀλήθεια, ἀλλὰ νὰ μεταδώσῃ ἄλλοις πᾶν ὅ,τι αὐτὸς ὡς ἀληθὲς ἐξηκριώσεται. Τὸ πρῶτον λοιπὸν ἀδίκημα τὸ δυνάμενον νὰ ἔχῃ πῶς ἱστορικὴν ὑπόστασιν καὶ ὑπὸ τῶν Ἀσιατῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων διαπραχθὲν ἦν ἡ ὑποταγὴ τῶν κατὰ τὰ μικρασιατικὰ παράλια ἐλληνίδων πόλεων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν Κροῖσου· ἐντεῦθεν δὲ λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ ἱστορικὸς ἵνα διὰ μακρῶν ἀφήγησῃ τὴν τε ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν τῶν Λυδῶν βασιλέων ἀπὸ τοῦ Γύγου καὶ ἐφεξῆς μέχρι τοῦ τελευταίου Κροῖσου, καὶ τοὺς πολέμους αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας· ἀφηγούμενος δὲ τὰ κατορθώματα τοῦ Κροῖσου, τὸν μετὰ τοῦ Ἀθηναίου Σόλωνος διάλογον καὶ τὴν τύχην αὐτοῦ, ἐνυφαίνει ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου τὰ περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Λυδοῦ τούτου μονάρχου μετὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ διὰ παρεμπλοκῆς ἐπεισοδίων ἐξιστορεῖ τινα τῶν κυριωτέρων γεγονότων τῆς ἀρχαιοτέρας ἱστορίας τῶν πρωτευουσῶν ἐν Ἑλλάδι πόλεων, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Ἐπὶ πᾶσι

δὲ τούτοις ἐπισυνάπτει, κατὰ τὴν παρ' ἀρχαιοτέροις λογογράφους κρατοῦσαν ἤδη συνήθειαν, περιγραφὴν τῆς Λυδικῆς χώρας, τῶν ἐν αὐτῇ ἀξιαφηγητῶν καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν κατοίκων αὐτῆς. Διότι, καθ' ἃ αὐτὸς ὁ ἱστορικὸς ἀναφέρει, σκοπὸς τῆς ἱστορίας αὐτοῦ εἶναι ἵνα «μῖτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίπτα γένηται, μῖτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θαυμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάρουσιν ἀποδεχθέντα, ἀκλεέα γένηται». Κῦρος ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς καταλύει τὴν ἰσχὴν τοῦ Κροῖσου, τιμωρηθέντος οὕτως οὐ μόνον διὰ τὸ εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διαπραχθὲν ἀδίκημα, οὐ μόνον διότι ὄφειλε νὰ ταπεινωθῆ καὶ πέσῃ ἢ ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ του ἐκδηλωθεῖσα ὑπερηφάνια αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτὸς ὁ Κροῖσος πρῶτος ἐξήμαρτεν εἰς τὸν Κῦρον. Τίς δ' ὁ Κῦρος οὗτος καὶ τίνας οἱ Πέρσαι καὶ πῶς οὗτοι κατώρθωσαν νὰ ἐξαπλώσωσιν ἐφ' ἀπάσης τῆς Ἀσίας τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν; Τὰ ζητήματα ταῦτα προτίθεται νὰ λύσῃ ὁ ἱστορικὸς, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων τοῦ Μηδικοῦ βασιλείου· ἀφηγούμενος δὲ κατέρχεται μέχρως Ἀστυάγους καὶ περιγράφει τὰ κατὰ τὴν νεότητα τοῦ Κῦρου, τὰ περὶ τῆς ἀνόδοιο αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὰ ἦθη τῶν Περσῶν. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν κατακτίσεων τοῦ Κῦρου, δι' ὧν ὁ μονάρχης οὗτος κατώρθωσε νὰ ἐπιβίῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐφ' ἀπάσαν τὴν Ἀσίαν, περιγράφονται ἐν ἐκτάσει καὶ ἐξαιροῦνται ἰδίᾳ αἱ ἐξῆς τρεῖς:

α') Ἡ κατάκτησις τῶν ἀνὰ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἰωνικῶν καὶ λοιπῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν, ἃς καθυπέταξε διὰ τοῦ Ἀρπαγού· ἐν δὲ τῇ ἐξιστορήσει τῆς τύχης τῶν πολιτειῶν τούτων ἱκανὰ ἐνυφαίνει καὶ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Ἑλλήνων τούτων καὶ τῶν παροικούντων ἐν Λυκίᾳ καὶ Καρίᾳ φύλων.

β') Ἡ κατάκτησις Βαβυλώνας, ἣν ἀφηγούμενος, περιγράφει ἅμα τὰ μνημεῖα καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῆς θαυμασιωτάτης ταύτης πόλεως.

γ') Ἡ κατὰ τὸν Μασαγέτων ἐκστρατεία, ἐνθα ὁ Κῦρος τραγικῶς τελευτᾷ (Α', § 95—214).

Ἀπὸ τοῦ σημείου δὲ τούτου καὶ ἐξῆς ἡ ἱστορία τοῦ Περσικοῦ κράτους ἀποτελεῖ τὸ κύριον τῆς ἀφήγησεως θέμα. «Ἐν δὲ τῷ μακρῷ τούτῳ λόγῳ προνοεῖ ὁ Ἡρόδοτος, πανταχοῦ ἐνθα πρῶτον οἱ Πέρσαι ἐρχονται εἰς ἐπαθὴν πρὸς ἄλλο ἔθνος, νὰ περιγράψῃ ἕκαστον ἔθνος καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, ποῦ μὲν διεξοδικῶς, ποῦ δὲ συντόμως, διότι ἐν γνώσει καὶ κατὰ πρόνοιαν σπουδάζει ὁ συγγραφεὺς διὰ τῶν ἐπισοδίων τούτων νὰ τύχῃ τοῦ σκοποῦ, ὃν προσέθετο κατὰ τὴν συγγραφὴν. Ἔθηκε δὲ σκοπὸν οὐ μόνον νὰ ἱστορήσῃ τὸν πόλεμον τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ νὰ περιγράψῃ σαφῶς τὰντιστρατεύμενα ἑκατέρωθεν ἔθνη», χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παραλείπῃ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν εἰς τὸ κύριον ἀντικείμενον ἀναγομένην ὑπόμνησιν. Οὕτω δὲ κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν τοῦ Καμβύσου λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ παραεισαγάγῃ μακρὸν καὶ ὀλόκληρον τὸ δεύτερον βιβλίον πληροῦν ἐπεισοδίων περὶ Αἰγύπτου, τῆς θαυμασιωτάτης ταύτης πάσης ἄλλης χώρας, ἥτις ἐξήσκησεν ἰσχυρὰν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἱστορικοῦ ἐπιρροὴν⁷ καὶ ἣς περιγράφει τὴν φύσιν, τοὺς κατοίκους, τὰ ἔθιμα, τὰ τῆς θρησκείας, τὰ μνημεῖα καὶ τὰρχαιοτάτα καὶ νεώτερα πολιτικὰ γεγονότα. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς διεξοδικωτάτης ταύτης περὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν πραγμάτων περιγραφῆς ἐπανέρχεται αὐθις ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ τρίτου βιβλίου εἰς τὸ σημεῖον, ὁπόθεν παρεξέβη, ἥτοι εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καμβύσου καὶ ἀφηγεῖται τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τούτου καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὴν ἱστορίαν τοῦ Ψευδοσμῆδος καὶ τοῦ Δαρείου καὶ διὰ μακρῶν ἐνδιατρίβει περὶ Σάμου καὶ τῆς ἀκμῆς τῆς πολιτείας ταύτης ὑπὸ τὸν τύραννον αὐτῆς Πολυκράτην, οὗ περιγράφει τὸν τραγικὸν θάνατον⁸.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Δαρείου γενομένη διαίρεσις τοῦ βασιλείου εἰς εἰ-

1) I, 6—94.

2) I, 1 πρὸ § 5.

3) I, 95 καὶ ἐφεξῆς.

4) I, 169—71.

5) Müller: Ἱστορ. Ἑλλ. Φιλολ. I, σ. 404.

6) I, 92. II, 1. 182. πρὸ VI, 19. V, 36.

7) Grote: Geschichte Griechenlands: πτλ. I, σ. 273. «Was Herodot in Aegypten sah und hörte, hatte einen gewaltigen Eindruck auf ihn gemacht».

8) III, 1—125.

1) H. Stein: Herodotos: Einl. σ. 30 ἐφεξῆς.

2) Müller: Ἱστορ. ἐλ. φιλολογ. I, σ. 403.

3) Müller Ἱστορ. Ἑλλ. Φιλολογ. I, σελ. 404.

4) I, 5. «Ταῦτα μὲν νῦν Πέρσαι τε καὶ Φοίνικες λέγουσι· ἐγὼ δὲ περὶ μὲν τούτων οὐκ ἔρχομαι ἐρέων, ὡς οὕτως ἢ ἄλλως κως ταῦτα ἐγένετο, τὸν δὲ οἶδα αὐτὸς πρῶτον ὑπάρξαντα ἀδίκων ἔργων εἰς τοὺς Ἕλληνας, τοῦτον σημήνας προβήσομαι εἰς τὸ πρόσω τὸν λόγον».

κοσι σατραπείας καὶ ἡ ἀναγραφή τῶν εἰς ἐκάστην σατραπείαν ἐπιβληθέντων φόρων, ὧν ἐπίτηδες ἐξαίρει καὶ πάντων προτάσσει τοὺς ὑπὸ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων τελοῦμένων, παρέχει τῷ ἱστορικῷ εὐλόγῳ ἀφορμὴν νὰ περιγράψῃ τὴν ἑκαστὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀχανοῦς κράτους, ὅπερ ἦδη πληθυσταῖα κείται πρὸς τὸν ἑλλν. ἰδίως κόσμιον¹. Οὐμόσον ἀπειλητικὸς ἀνέθρωπος τότε ὁ ἐξ Ἀσίας κίνδυνος ἀκοδεκνύει ἡ περιπετειώδης ἱστορία τοῦ Δημοκίδου, διαδοῦτου ἐκ Κρότωνος ἱατροῦ², καὶ ἡ τῆς Σάμου κατάκτησις³, μεθ' ἣν ἤρξατο ἡ Περσικὴ κυριαρχία ἐξαπλωμένη καὶ δεσπόζουσα ἐπὶ τῶν Ἑλλν. νήσων. Ὅπως δ' ὁ Καμβύσης ἐπεξέτεινε τὰ τοῦ κράτους ὄρια πρὸς μεσημβρίαν, οὕτως ὁ Δαρεῖος ἐπεχείρησε νὰ διευρύνῃ αὐτὰ πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμᾶς. Εἶχόν ποτε οἱ Σκύθαι ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς κυριαρχίας τῶν Μήδων εἰσβάλλει καὶ ἐρηγῶσει ἅπασαν τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ πολυαριθμοῦ αὐτῶν ἱππικοῦ ὁ δὲ Δαρεῖος ἦδη ἀναλαμβάνει νὰ τιμωρήσῃ τὴν προσβολὴν ταύτην εἰσβάλλων καὶ αὐτὸς εἰς τὴν χώραν ἐκείνων⁴. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀφηγηθῆ ὁ ἱστορικὸς τὴν ἐπὶ Σκύθας ταύτην ἐκστρατείαν τοῦ Πέρσου μονάρχου, ἀναλαμβάνει νὰ πληροφορήσῃ ἐν ἐκτάσει τὸν ἀναγνώστην καὶ παρεισαγῆ αὐτὸν εἰς τὰς μεμακροσμένας ἐκείνας καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ Πόντου ἐκτεινομένας χώρας, περιγράφων τὰ ἐν αὐταῖς οἰκοῦντα ἔθνη, καὶ διὰ τὸ μεσημβριώτατον τούτων, τοὺς Σκύθας, ὧν ἐξετάζει τὴν καταγωγὴν, τὴν διαίτησιν, τὰς ἐστίας καὶ τὰ ἰδιάζοντα παρ' αὐτοῖς ἦδη καὶ ἔθιμα⁵. Μετὰ ταῦτα ἐπιτελεῖ ἡ τοῦ Δαρεῖου ἐκστρατεία, ἥτις ἀποτυγχάνει μὲν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ἀνοίγει ὅμως τὴν εἰς Εὐρώπην ἄγουσαν εἰς τοὺς Πέρσας, ἐγκαταστάντας ἦδη εἰς Θράκην⁶. Ἐνῶ δὲ ἡ Περσικὴ δύναμις ἐκτείνει τὸν ἕνα βραχίονα καὶ περιβάλλει τὰ πρὸς ἄρκτον⁷, διευθύνει τὸν ἕτερον πρὸς τὴν Κυρηναικὴν, ἔνθα περὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπίσης χρόνους ἐκλήθη Περσικὸς στρατὸς, ἐξ Αἰγύπτου ἰσως στρατολογηθείς, ὡς ὁ Ἡρόδοτος λέγει⁸, πρὸς βοήθειαν τῆς βασιλείας Φερετίμης κατὰ τῶν Βαρκαίων. Ἐντεῦθεν λαβὼν ἀφορμὴν ὁ ἱστορικὸς ὑπερπηδᾷ ἀποτόμως ἀπὸ τῶν βορειοτάτων ἐκείνων μερῶν πρὸς τὰς ἀκμαζούσας ἑλλν. ἀποικίας ἐν τῇ λιβυκῇ παραλίᾳ⁹ καὶ ἀφηγεῖται τὰ κατὰ τὰς ἀποικίας ταύτας ἀπὸ μυθικῶν χρόνων μέχρις Ἀρκεσίλου, τοῦ 5'. βασιλέως Κυρήνης ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Βαττιδῶν, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὴν δεσπόζουσαν ἐναυθα ἑλληνικὴν δύναμιν¹⁰, παρενείρων πάσας τὰς περὶ τῶν λιβυκῶν λαῶν περιδυσλλεγείδας εἰδήσεις¹¹. Καθ' οὗς ὅμως χρόνους ὁ στρατηγὸς Μεγάβας, ὃν ὁ Δαρεῖος κατὰ τὴν ἐκ Σκυθίας ἐπιστροφὴν αὐτοῦ εἶχε καταλίπει εἰς Θράκην μετὰ στρατιωτικῶν δυνάμεων, καθυπέτασε τοὺς κατὰ τὰ Θρακικὰ παράλια οἰκοῦντας λαοὺς καὶ τὰς αὐτοῖς ἑλλν. ἀποικίας — καθ' ἣν εὐκαιρίαν περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος ἐν συντόμῳ τοὺς Θράκας — καὶ ἐξηνάγκασε τὸν βασιλέα Μακεδονίας Ἀμύνταν Α' εἰς ὑποταγὴν¹², ἐκρήγνυται ἐν Ἰωνίᾳ ὀλεθριωτάτη διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ οἷον ἐπιταχύνουσα τὴν σύγκρουσιν αὐτῶν μετὰ τῶν βαρβάρων ἐπανάστασις,

ἥτις ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς καὶ τὰς ρίζας ἐν τῇ κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείᾳ τοῦ Δαρεῖου. Ὁ τῆς Μιλήτου τύραννος Ἰστιαῖος, ἀποβλέπων πρὸς τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, διετήρησε τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰστροῦ γέφυραν καὶ ἔσωσε τὸν Δαρεῖον καὶ τὴν στρατιάν του μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην ἐκστρατείαν. Εὐγνωμονῶν ὅθεν ἐπὶ τούτῳ ὁ Πέρσης μονάρχης καὶ μεταπεμφθᾶμενος τὸν σωτήρα τοῦτον εἰς Σάρδεις, ἐδώρησάτο αὐτῷ τὴν περὶ τὸν Στρυμόνα ποταμὸν, βορειότερον τῆς μετὰ ταῦτα (437) ἰδρυθείσης Ἀμφιπόλεως κειμένην χώραν Μύρκινον¹. Ὁ στρατηγὸς ὅμως Μεγάβας, θεωρῶν ἀσύμφορον τὴν εἰς χεῖρας ἀνδρὸς ἰκανοῦ, οἷος ὁ Ἰστιαῖος, δοθεῖσαν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ἰσημερινῆς χώρας, πείθει κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐπιστροφὴν του τὸν βασιλέα, ἵν' ἀπομακρύνῃ ἐκείθεν τὸν Ἰστιαῖον, προσκαλῶν αὐτὸν δῖθεν ὡς σύμβουλον ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοῦ². Ἐνῶ δὲ οὗτος διέτριβεν ἐν Σούσοις παρὰ τῷ βασιλεῖ, ὁ γαμβρὸς καὶ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἀρισταγόρας, ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἐπιτροπικῶς ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς Μιλήτου, ἐξ ἀνοίτου, φιλοδοξίας κινούμενος καὶ τοῦ Ἰστιαίου ἐποτρύνοντος, ἐξωθεὶ τὰς Ἰωνικὰς πολιτείας εἰς ἀποστασίαν κατὰ τῆς Περσικῆς κυριαρχίας⁴. Ὅπως δ' ἄλλοτε ὁ Κροῖσος⁵, οὕτω καὶ ὁ Ἀρισταγόρας νῦν ζητεῖ βοήθειαν παρὰ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν⁷. Ἐντεῦθεν δὲ λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ ἱστορικὸς νὰ ἐξακολουθήσῃ περαιτέρω⁸ τὴν ἱστορίαν τῶν δύο τούτων πόλεων, ἣν διέκοψεν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ. Καὶ ἡ μὲν Σπάρτη ἀρνεῖται νὰ χορηγήσῃ τὴν ζητηθεῖσαν βοήθειαν, ἡ τῶν Ἀθηνῶν ὅμως πόλις, μόλις πρὸ μικροῦ ἀπαλλαγείσα ἀπὸ τῶν τυράννων καὶ μνήμων τῆς Ἰωνικῆς καταγωγῆς τῆς, χορηγεῖ πρὸς τοὺς Μιλησίους εἰκοσι πλοῖα, εἰς ἃ καὶ οἱ ἐν Εὐβοίᾳ Ἐρετριεῖς προσέθηκαν ἕτερα πέντε, καὶ τὰς δυνάμεις ταύτας ἐπέμφεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας, ὁπόθεν οἱ ἐπίκουροι οὗτοι ἐνοθέητες μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, εἰσβάλλουσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Περσικοῦ κράτους καὶ κυριεύουσι τὴν πόλιν Σάρδεις, ἣν πυρπολοῦσιν. Ἐν τούτοις ἡ ἀνευ ὀρίμου σκέψεως ἀρξαμένη καὶ χλιαρῶς διεξαχθεῖσα αὕτη Ἰωνικὴ ἐπανάστασις ἀπέτυχε τέλει, μὴ δυναθέντων τῶν ἐπαναστατῶν νάνθῆσθαι εἰς τὰς ὑπερόχους τοῦ Περσικοῦ κράτους δυνάμεις⁹. Ἡ δὲ ἀποτυχία αὕτη ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν εὐρύτεραν ἐπικρατήσιν τῶν Περσικῶν ὅπλων πρὸς δυσμᾶς¹⁰. Ὁ Δαρεῖος, πνέων κατὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Ἐρετριῶν σφοδρὰν ἐκδίκησιν, πέμπει μὲν ὑπὸ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Μαρδόκιον πολεμικὰς δυνάμεις κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' αὐταὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν θάπτονται ὑπὸ τὰ ἄγρια καὶ πλατῆα κύματα τῆς παρὰ τὸν Ἄθωνα θαλάσσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ καταστρέφονται ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τῶν ἐπιπεδόντων νυκτὸς Βρύγων καὶ ἡ ἐπιχειρήσις ἀποτυγχάνει. Ἡ δ' ἀτυχῆς αὕτη ἐκδοσις τοῦ ἔγχειρήματος, ἀντὶ νάπελπίσῃ, ἔτι μᾶλλον διεθέρμανε καὶ ἠρῆθισε τὸν Πέρσων μονάρχην, ὅστις, ἐνῶ ἠσχολεῖτο πρὸς νέας πολεμικὰς παρασκευὰς, πέμπει εἰς τὴν Ἑλλάδα κήρυκας, ἵνα ζητήσωσι τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς καὶ οἱ μὲν νησιῶται πάντες σχεδὸν χορηγοῦσι τῷ μεγάλῳ Βασιλεῖ τὴν αἰτηθεῖσαν ὑποταγῆς ἐνδειξίν, γῆν καὶ ἔθωρ, πολλὰ δὲ πόλεις ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι κλονοῦνται καὶ ἀμφιγρόπουσιν ἐν τῇ ἀποφάσει αὐτῶν καὶ μόνη ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι καρτεροῦσιν¹¹.

(Ἐκκολουθεῖ).

1) III, 89—96.
2) III, 129—138.
3) III, 138—149.
4) IV, 1.
5) IV, 2—82.
6) IV, 83—144.
7) Müller: Ἱστορ. Ἑλλν. Φιλολ. I, σ. 405.
8) IV, 167 ἐπὶ Βάττου τοῦ Β' πρὸ τοῦ 570 π. X. ἴδ. E. Curt. Gr. Geschichte: I, σ. 447.
9) Ἡ Κυρήνη, ὡς καὶ ἡ Μασσαλία, ἀπέβη ἡ μητρόπολις τῶν πινά, τῶν περὶ ἑλλν. ἀποικίων, ὁ πυρὴν μικρῆς τινας Ἑλλάδος ἴδ. E. Curt. Gr. Gesch. I, σ. 447.
10) Πρὸς E. Curt. Gr. Gesch. I, σ. 447. — Ἡ Κυρήνη κατ' Εὐσεβιον τὸν χρονολογῶν ἰδρύθη τῷ 631 π. X. ὑπὸ Βάττου τοῦ Α'. Ἡρξάν δὲν ἐν αὐτῇ οἱ ἐξῆς βασιλεῖς:
1ος Βάττος Α'. 631—591. π. X.
2ος Ἀρκεσίλαος Α'. 591—575. » »
3ος Βάττος Β'. 575—570. » »
4ος Ἀρκεσίλαος Β'. 570—550. » »
5ος Βάττος Γ'. 550—530. » »
6ος Ἀρκεσίλαος Γ'. 530—513. » »
11) IV, 145—205.
12) V, 1—22. — Περὶ Ἀμύντου ἴδ. Abel: Makedonien vor König Philipp: Leipzig 1847. σ. 147—148. 254.

1) V, 11, 23. Περὶ τῆς χώρας Μυρκίνου ἴδ. E. Curt. Gr. Gesch. I, σ. 640. Περὶ δὲ τῆς πόλεως Μυρκίνου ἴδ. τὸν αὐτὸν ἐν II τόμ. σ. 508. «Myrkinos, die Hauptstadt der Edoner, am Pangaion».
2) V, 23—25.
3) V, 30.
4) V, 26—38. Περὶ τῆς ἀποτροπῆς ἀπὸ τῆς ἀποστασίας ταύτης ὑπὸ τοῦ ἱστοριογρ. Ἐκαταίου γενομένης ἴδ. Gurt. Gr. Gesch. I, σ. 618.
5) I, 56 ἐξῆς.
6) V, 38—52. πρὸς Gurt. I, σ. 620.
7) V, 55 ἐξῆς.
8) V, 39—48 καὶ 55—96.
9) V, 47—VI, 20. πρὸς E. Curt. Gr. Gesch. I, σ. 622 ἐξῆς.
10) VI, 22—42.
11) VI, 43—49.